

Kawkaz we onuň türki kowumlary

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Kawkaz we onuň türki kowumlary KAFKASYA VE ÇEVRESİNDEKİ TÜRK TOPLULUKLARI

Kafkasya, aslında fizikî ve siyasî bir coğrafyanın adı değil, ortak bir kültür etrafında birleşmiş pek çok halkın bir arada yaşadığı tarihî, etnik ve sosyo-kültürel bir coğrafya parçasının genel adıdır. Karadeniz ile Hazar Denizi arasında uzanan 1100 kilometre uzunluğundaki Kafkas sıradağlarının üzerinde yer alan bu coğrafya parçasında, binlerce yıldan beri değişik kökenlerden gelen ve birbirlerinden tamamen farklı pek çok dilde konuşan yirmiden fazla etnik grup, etnik ve sosyo-kültürel bütünleşme neticesinde ortak bir kültür meydana getirmişler ve “Kafkas Kültür Alanı” adı verilen bu kültür dairesi içinde Kafkasya Halkları adıyla tanınmışlardır. Karadeniz’in doğu sahillerinden başlayarak Kafkasya’nın iç kısımlarına doğru çeşitli ırmak boylarında ve ovalarda yaşayan Abhazlar, kendilerine Adige adını veren çeşitli Çerkes boyları, Abazalar ve Kabardeyler, Orta Kafkaslar’ın geçit vermez sarp ve yüksek dağlarında yaşayan Karaçay-Malkarlılar ile onların doğu komşuları Osetler, Kafkasya’nın doğu kısımlarına doğru yayılmış olan Çeçen-İnguşlar ve Hazar Denizi kıyılarına kadar olan ovalar ile güneydeki dağlık arazide yaşayan Kumuk, Avar, Lezgi, Lak, Dargı, Tabasaran, Agul, Rutul, Tsahur gibi Dağıstan kabileleri tarih boyunca etnik ve sosyo-kültürel bütünleşme neticesinde ortak bir kültür etrafında birleşerek “Kafkas Kültür Alanı”nı meydana getiren Kafkasya halklarıdır. Bu halkları birbirlerinden ayıran en büyük fark linguistik farklılıktır. Türk, İran ve Kafkas dil ailelerine mensup dillerde konuşan Kafkasya halklarını konuştukları dillere göre şu biçimde sınıflandırmak mümkündür:

I. Kafkas Dilleri:

1- Abhaz-Adige Dilleri (Batı Kafkaslar'da)

Abhaz, Abaza, Şapsıĝ, Bjeduĝ, Jane, Besleney, Abzeh, Hatkoy, Temirgoy (Kemirguey), Natuhay, Kabardey halkları tarafından konuşulur.

2- Çeçen-Lezgi Dilleri (Doĝu Kafkaslar'da)

Çeçen-İnguş, Lezgi, Avar, Lak, Dargı, Tabasaran, Rutul, Tsahur, Agul halkları tarafından konuşulur.

II. Türk Dilleri:

1- Karaçay-Malkar (Orta Kafkaslar'da)

2- Kumuk (Daĝıstan'da)

III. İran Dilleri:

1- Oset (Orta Kafkaslar'da)

2- Tat (Daĝıstan'da)

Kafkasya adını verdiĝimiz coĝrafî saha, "Kafkas Kültür Alanı"nı meydana getiren ve her biri farklı diller konuşmakla birlikte ortak bir Kafkas kültürü etrafında birleşen Kafkasya halklarının yaşadıkları etnik ve sosyo-kültürel coĝrafyanın adıdır. Bu coĝrafya Abhazya, Adigey-Kabardey, Karaçay-Malkar, Osetya, Çeçenistan, İnguşetya ve Daĝıstan bölgelerinden meydana gelen ve Karadeniz ile Hazar Denizi arasında bir duvar gibi uzanan Kafkas sıradaĝlarını içine alır. Kafkas sıradaĝlarının güneyinde kalan ve Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ı içine alan geniş coĝrafî saha Rusçada Zakavkaz, Osmanlıcada Maverai-i Kafkasya, Batı dillerinde Transcaucasus biçiminde adlandırılır. Her üç isim de "Kafkas Ötesi" anlamına gelir. Bugün Rusya Federasyonu sınırları içinde kalan Kafkasya'yı "Kuzey Kafkasya" olarak adlandırarak, Kafkas sıradaĝlarının güneyinde kalan Gürcistan, Ermenistan ve

Azerbaycan'dan "Güney Kafkasya" biçiminde bahsetmek son derece yanlıştır. Bu bölgenin bilimsel literatürdeki gerçek adı Kafkas Ötesi'dir. Gürcistan'a bağlı özerk cumhuriyet ve bölge statüsündeki Abhazya ve Güney Osetya ise etnik ve kültürel coğrafya açısından Kafkasya'nın bir parçasıdır. Kafkasya'nın kendine özgü etnik ve sosyal yapısını derinlemesine bilmeyen, Kafkasya halkları arasındaki etnik ve kültürel bütünleşmenin farkında olmayan araştırmacı ve siyasetçilerin Kafkasya'yı kağıt üzerinde Kuzey ve Güney şeklinde ikiye bölmeleri, Kafkas Ötesi'nden "Güney Kafkasya" ve hatta giderek Kafkasya biçiminde bahsetmeleri asıl Kafkasya'nın etnik ve sosyo-kültürel yapısının gözlerden kaçmasına ve anlaşılamamasına yol açmıştır. Bu da Kafkasya'nın ve Kafkasya halklarının gerek bilimsel, gerekse siyasî alanlarda gerçek anlamda tanınmalarını engellemiştir. Dolayısıyla, Kafkasya'yı ve burada yaşamakta olan etnik grupları siyasî yaklaşımla değil, ancak sosyolojik yaklaşımla anlayıp değerlendirmek mümkündür.

Konuya Kafkasya'da yaşamakta olan Türk toplulukları açısından yaklaşacak olursak, günümüzde Kafkasya halkları adı verilen ve "Kafkas Kültür Alanı"nın meydana getiren etnik gruplar arasında Türk kökenli iki etnik topluluğun yer aldığını görmekteyiz. Bunlar binlerce yıldan beri Kafkasya'da yaşamakta olan ve diğer Kafkasya halkları ile etnik ve kültürel bütünleşme içinde bulunan Karaçay-Malkar ve Kumuk Türkleridir. Her iki Türk boyunun da etnogenezi doğrudan doğruya Kafkasya ile bağlantılıdır. Kafkas Kültür Alanı'na ve Kafkasya Halkları grubuna dahil olmayan, ancak son birkaç yüzyıl içinde Kafkasya'nın kuzeyindeki bozkırlarda yerleşen Nogay Tatarları ile Stavropol Türkmenleri ve Kafkas Ötesi'nde yer alan Gürcistan'ın Meshetiya bölgesinde yaşayan Ahıska Türkleri ise Kafkasya çevresinde yaşamakta olan başlıca Türk topluluklarını meydana getirirler.

Dr. Ufuk TAVKUL,

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü/Türkiye. Taryhy makalalar